

הלכות ציצית

סי' ח': בענין בירך על בגד א' ואח"כ נמלך ללבוש בגד אחר

א. עי' בטור יו"ד סי' י"ט, מחלוקת ראשונים לענין שחט בהמה והביאו לפניו בהמה אחרת. ונתבארו שם ג' שיטות:

דעת הטור דלעולם צריך לברך, ואפילו אם עדיין יש בהמות לפניו מן הבהמות הראשונות שבירך עליהן אינו מועיל, דהברכה לא קאי אלא על אותן בהמות שהיו לפניו והיה דעתו עליהן, אלא אם כן היה דעתו בפירוש על אותן שיבאו אחר כך.

דעת הסמ"ק דאם עדיין נשארו מן הבהמות שבירך עליהן בשעה שבאה לפניו בהמה אחרת אי"צ לברך עליו אבל אם גמר לשחוט ואין שם עוד מן הבהמות הראשונות ובאה לפניו בהמה אחרת צריך לברך עליה. והביאור בשיטה זו בפשטות דמצד דעתו בשעה שבירך תלין שדעתו היה על כל בהמה שיבוא לפניו - או שדעתו היתה על עצם מצות שחיטה וממילא כולל כל בהמה שתבוא לפניו - ולכן אי"צ לברך על הבהמה שמביאין לפניו אח"כ, אלא דאם גמר לשחוט הוי כנמלך מלשחוט ופסקה הברכה.

דעת העיטור דאפילו גמר לשחוט אם הביאו לפניו בהמה אחרת מאותו המין אי"צ לברך. ואותו המין היינו בהמה ובהמה, חיה וחיה, עוף ועוף. וכפי הנראה דס"ל דהברכה קאי על כל בהמה שתבוא לפניו - או על עצם המצוה כנ"ל - ולית ליה הסברא דנמלך, ובפשוטו משום דס"ל דגם כשגמר לשחוט אינו נמלך מלשחוט בהמות אחרות אם יבאו לפניו (וכמו דקיי"ל לענין סעודה דגם אם גמר לאכול אינו נחשב כנמלך כל זמן שלא רחץ ידיו במים אחרונים).

ולדינא המחבר פסק כהסמ"ק, והרמ"א פסק כהעיטור. אבל הטי"ז והש"ך הסכימו עם פסק המחבר.

ב. לענין ברכה פסק הטור (או"ח סי' ר"ו) דאם בירך על פרי א' ואח"כ הביאו לו פרי אחר מאותו המין אי"צ לברך. ולכאורה סותר את שיטתו גבי שחיטה?

תירצו הב"ח (או"ח שם) והטי"ז (יו"ד שם) דבאכילה יש קבע יותר. (ובאו"ח שם ס"ק ז' מוסיף הטי"ז דמייירי דוקא באדם שדרכו להמשך באכילת פירות יותר ממה שמניחים לפניו.)

לכי הביאור דכיון שיש קבע לאכילה אינו נמלך כשגמר לאכול משא"כ בשחיטה. אבל לכי אי"ז מספיק דהא גבי שחיטה דעת הטור דאפילו לא גמר לשחוט - דנשארו עוד מן הבהמות הראשונות - צריך לברך על הבהמות החדשות, וע"כ אי"ז משום שנמלך כ"א משום שהברכה מלכתחילה לא קאי כי אם על אותן שהן לפניו, וא"כ שוב קשה מאי שנא לענין ברכה דאי"צ לברך על הפרי החדש.

(וכמדומה שכן הקשה הג"ר אליעזר פלצינסקי ומיישב דעת הטור באופן אחר דברכת הנהנין אי"צ לברך כ"א על האכילה הראשונה ולכן אי"צ להיות דעתו על האכילות שיבאו אח"כ כלל. אבל הפוסקים לא תפסו כן.)

וצ"ל שכונת הב"ח והטי"ז דכיון שקובע עצמו לאכילת פירות לכן גם מתחילה בשעה שבירך תלין שהוא יודע שאפשר שיגרר לאכילות נוספות וברכתו נוספת קאי גם על מה שיביאו לפניו אח"כ. וכן באמת מורה לשון הטי"ז ביו"ד שם עיי"ש.

ג. והנה הטור הצריך שיהיה הפרי החדש מאותו המין, וכתב הב"י דלאו דוקא אותו המין ממש רק מאותו הברכה. אך הב"ח חולק ע"ז דהא בשחיטה אפילו העיטור (שמיקל טפי מן הטור) מצריך עכ"פ אותו המין (דהיינו בהמה לבהמה, חיה לחיה, עוף לעוף) ולכן סבירא ליה דבעינן אותו המין ממש דהיינו פרי ופרי (אבל אי"צ אותו סוג פרי כמו שאי"צ אותה מין בהמה). וכן דעת הטי"ז (יו"ד שם ס"ק י"א).

באמת היה נראה דהב"י לשי' שפסק ביו"ד הסמ"ק דאינו מחלק בין מין אחר לאותו המין, ואף

דהסמ"ק מצריך שלא יגמור מלשחוט היינו משום דאם גמר לשחוט הוי נמלך וזה ל"ש בפירות שקובע עצמו לאכילה כ"ל.

אבל ה"ט"ז לשיטתו שם ס"ק י"ב דסבירא ליה דאם לא גמר לשחוט גם להעיטור אי"צ אותו המין, ולא הצריך העיטור אותו המין כ"א כשגמר לשחוט עי"ש, וממילא סבירא ליה גם להיפך דמה שהסמ"ק אינו מצריך אותו המין היינו דוקא משום שלא גמר, אבל אם גמר הפירות שהיו לפניו צריך אותו המין לכו"ע.

אבל סברת ה"ט"ז תמוהה לכו"ע דמה שצריך אותו המין לדעת העיטור פשוט שזהו מצד כונתו בשעה שצריך דלא היתה כונתו כי אם על אותו המין, דאילו מצד נמלך פשוט דל"ש לומר שנמלך על מינים אחרים ולא נמלך מאותו המין, ולענין כונתו הראשונה אין חילוק אם גמר לשחוט או לא גמר לשחוט, ואם דעת העיטור דצריך אותו המין כשגמר לשחוט אי"כ ה"ה כשלא גמר לשחוט, וממילא גם להיפך אם דעת הסמ"ק דאי"צ אותו המין כשלא גמר לשחוט אי"כ לענין ברכת הנהנין שאינו נמלך לא יהיה צריך אותו המין גם כשגמר לאכול. וא"כ ניחא מה דפשיטא ליה להב"י דלענין פירות אי"צ אותו המין (רק אותה הברכה) כיון דס"ל דלא קיי"ל כהעיטור כ"א כהסמ"ק.

וביד יהודה מיישב דעת הב"י באופן אחר דדוקא בשחיטה שייך קפידא על אותו המין דיש חילוקי דינים בין שחיטת בהמה לבין שחיטת חיה לבין שחיטת עוף, והא ראייה דגם לענין שחיטה לא קפיד העיטור על אותו המין ממש רק בהמה לבהמה וחיה לחיה כו', והוא ברור מאד.

ד. ובעיקר הסתירה בפסקי הטור - דבה"ל שחיטה ס"ל דכל בהמה שלא היתה דעתו עליה בשעת שחיטה צריכה ברכה ואילו בה"ל ברכות כתב דאם הביאו לפניו פרי אחר מאותו המין אי"צ לברך עליה - דעת המג"א ליישב בפשיטות דמש"כ בה"ל ברכות דאינו חוזר ומברך מיירי דוקא כשמתחילה היתה דעתו לאכול יותר ממה שהיה לפניו.

אלא שהקשה המג"א על פסקי השו"ע דבה"ל שחיטה פסק המחבר כהסמ"ק דאם לא גמר לשחוט אי"צ לברך ואילו בה"ל ברכות מדייק המג"א מדברי הב"י - על פי שיטתו הנ"ל - דדוקא אם היתה דעתו בשעת הברכה בפירוש גם על מה שיבא אח"כ אי"צ לברך הא לאו הכי צריך לברך. ותירץ דבשחיטה קובע עצמו לשחוט כל שיבא לפניו, משא"כ בפירות. והוא היפך סברת ה"ט"ז. ועי' במשנ"ב כתב שרוב הפוסקים הסכימו עם שיטת ה"ט"ז ודלא כהמג"א.

ה. בסיכום: לענין שחיטה דעת הטור דהברכה לא קאי מתחילה כ"א על מה שלפניו. ודעת הסמ"ק והעיטור דקאי גם על מה שבא אח"כ. וקיי"ל כהסמ"ק והעיטור.

אלא דהסמ"ק והעיטור חולקים בענין שגמר לאכול אם הוי כנמלך, והמחבר פסק כהסמ"ק דהוי כנמלך והרמ"א פסק כהעיטור דאינו כנמלך.

(עוד יש פלוגתא בין הסמ"ק והעיטור דלהעיטור דעתו רק על אותו המין (בהמה חיה או עוף) וסמ"ק אינו מחלק, אלא דה"ט"ז ס"ל שגם העיטור אינו מצריך אותו המין כ"א כשגמר לשחוט ותמהנו על זה לעיל.)

ולענין ברכת הפירות דעת ה"ט"ז דאפילו הטור מודה דהברכה קאי גם אמה שאינו לפניו (עכ"פ באדם שדרכו לקבוע לאכול יותר ממה שמונח לפניו) ודעת המג"א להיפך דאפילו הסמ"ק והעיטור מודי לענין ברכה דאין דעתו כ"א על מה שלפניו. ולפי דעת ה"ט"ז אם צריך דוקא אותו המין, דעת ה"ט"ז עצמו וכן דעת הב"י שצריך דוקא אותו המין (דהיינו פרי לפרי וכיו"ב) אבל הב"י ס"ל דסגי באותה ברכה והיד יהודה חיזק סברתו וגם הראנו פנים אחרות לזה לעיל.

ו. ואם גמר לאכול את כל הפירות שהיו לפניו, להמג"א ודאי חוזר ומברך, אבל לפי סברת ה"ט"ז דקובע עצמו יותר לאכילה פירות אי"כ להרמ"א שפסק כהעיטור דאפילו בשחיטה אם גמר לשחוט עדיין אינו חוזר ומברך (על אותו המין) כ"ש באכילת פירות, אבל לפי המחבר וה"ט"ז והשי"ך שפסקו כהסמ"ק יש לעיין מה הדין אם גמר הפירות שהיו לפניו דשמה בכה"ג גם בפירות חשיב כנמלך.

והמשנה ברורה פסק דבאותו המין בעינן שלא גמר לאכול אבל במין אחר אפילו גמר לאכול אי"צ לברך, ולא הבנתי דהחילוק בין אותו המין לבין מין אחר הוא מצד כונתו בשעת ברכה, אבל לענין גמר לאכול ממני"פ אם הוא נמלך אי"כ אפילו מאותו המין נמי נמלך ואם אינו נמלך אי"כ גם ממין אחר אינו נמלך, וצ"ע.

ז. והנה הטור (ביו"ד סי' רס"ה) כתב בשם בעל העיטור דאם היו ב' תינוקות למול צריך לברך על כאו"א כיון דלא אפשר למולם כאחד.

והקשה הש"ך (שם סי"ק ט"ו) דלכ' סותר בעל העיטור את משנתו בהלי' שחיטה דסי"ל דאפילו גמר לשחוט אי"צ לחזור ולברך עכ"פ על אותו המין. ותירץ בשם הריב"ש דמילה שאני דא"א למול ב' תינוקות כא' (כמו שהדגיש בעל העיטור בעצמו) משא"כ בשחיטה דאפשר להתיז ב' ראשים כאחד.

ולכ' הסברא צ"ב דסוף כל סוף בודאי כששחט לא היתה דעתו להתיז כמה ראשים כאחד שהרי לא היתה לפניו כ"א בהמה אחת והבהמה האחרת בא לפניו אחר שגמר לשחוט ומ"מ סבירא ליה לבעל העיטור דאי"צ לחזור ולברך.

ח. ונראה לפרש בהקדם מה שצריך להבין עיקר סברת בעל העיטור לענין שחיטה דמחלק בין אותו המין לבין מין אחר וגדר אותו המין היינו בהמה לבהמה כו' וצ"ב דכששחט בהמה זו מהיכ"ת שדעתו לשחוט בהמות אחרות ממינים שונים אבל לא חיה ועוף, ולמשל אם שוחט פרה מהיכ"ת דדעתו גם על שה אבל לא על חיה ועוף.

והבאנו לע"י דברי היד יהודה דמבאר דהחילוק הוא משום שבהמה חלוקה מחיה בדיני שחיטה שלה (דחיה צריכה כיסוי הדם) ושניהם חלוקים משחיטת עוף שאי"צ שני סימנים. ומ"מ מהיכ"ת דמשום כך משתנה דעתו.

ונראה שגדר הדבר שדעת בעל העיטור דברכת שחיטה לא קאי על הבהמה הניתרת כ"א על מעשה השחיטה ואי"צ דעת על אותה בהמה כ"א על אותה מעשה שחיטה ולכן סי"ל שדעתו גם על עוד מעשי שחיטה כיו"ב אבל לא על מעשי שחיטה שאינם דומים לה.

ט. ובזה יש לפרש החילוק שחילק הריב"ש אליבא דבעל העיטור בין שחיטה לבין מילה, דבשחיטה שאפשר להתיז כמה ראשים בבת אחת לכן חלות הברכה אינה על הבהמה כ"א על עצם מעשה השחיטה, ולכן יכול ברכה אחת לחול על כמה בהמות. אבל במילה שא"א למול כי אם תינוק א' בבת אחת, חלות הברכה היא על התינוק עצמו, ולכן אפילו אם יש כמה תינוקות לפניו צריך לברך על כל אחד ואחד.

י. ומכל מקום הסכמת הפוסקים אינה כדעת העיטור אלא סבירא להו דאפשר לברך ברכה אחת על כמה תינוקות, ולכן כתב הרמ"א בהלי' מילה שם דדוקא אם לא היה דעתו על השני צריך לחזור ולברך אבל אם היה דעתו על שניהם אי"צ לחזור ולברך.

אלא שהקשה הש"ך דכיון שהרמ"א סבירא ליה דבעצם יכולים לברך ברכה אחת על כמה תינוקות אי"כ אפילו אם לא היה דעתו על התינוק השני נמי למה צריך לחזור ולברך כיון שהרמ"א עצמו פסק בהלי' שחיטה כדעת בעל העיטור דאפילו גמר לשחוט והביאו לפניו בהמה אחרת מאותו המין אי"צ לחזור ולברך. והניח בקושיא. (אלא דלדינא חולק על הרמ"א בהלי' שחיטה ומסכים על המחבר שפסק כהסמ"ק).

יא. והמג"א (או"ח סי' ח' סי"ק ט"ו) תירץ סתירת דברי הרמ"א דבשחיטה רגילים להביא בהמות אחרות ולכן אי"צ שיהיה דעתו בפירוש על כולם משא"כ במילה. ואזיל לשיטתו דסי"ל דבשחיטה קובע עצמו לשחוט כל בהמה שיבוא לפניו משא"כ באכילת פירות (וכנ"ל אות ד'). משא"כ לסברת הטי"ז היא להיפך דבשחיטה אינו קובע את עצמו כ"א לאותה שחיטה.

יב. ובעיקר הסתירה בדברי הרמ"א נראה דאפש"ל דבאמת גם הוא ס"ל כהחילוק הנ"ל דבשחיטה הברכה קאי על מעשה השחיטה (שהרי נתבאר שזהו יסוד החילוק שחילק בעל העיטור בין אותו המין למין אחר, והרי לענין פסק הרמ"א כבעל העיטור), ולכן אי"צ שיהיה דעתו על כל בהמה ובהמה בפרטיות, ולכן אפילו אם הביאו לפניו בהמה אחרת מאותו המין אי"צ לברך. משא"כ במילה דא"א למול כ"א תינוק א' בבת אחת קאי הברכה על התינוק וצריך שיהיה דעתו על התינוק. אלא שבעל העיטור בעצמו סבירא ליה דכיון שהברכה קא על התינוק לכן אפילו אם היה דעתו עליו אינו יוצא בברכה שצריך על תינוק אחר, וצריך ברכה בפני"ע, וע"ז חולק הרמ"א דיכול לברך ברכה אחת על כמה תינוקות אם היה דעתו על כולם, אבל עכ"פ צריך שיהיה דעתו על כולם.

יג. והנה לענין צצית כתב המחבר סי' ח' סעי' י"ב אם היו לו כמה בגדים של ד' כנפות כו' אם לא היה דעתו מתחילה על כולם הוי כמפסיק ביניהם עכ"ל.

והט"ז הביא שיסוד דין זה הוא דצריך שיהיה דעתו בשעת ברכה על כל הבגדים שילבוש, וכל בגדר שלא היה דעתו עליו בשעת ברכה טעונה ברכה בפני"ע. ועל פי זה כתב הט"ז דהוא הדין אם בירך על בגד אחד או כמה בגדים, וקודם שגמר ללבשם הביאו לפניו בגד אחר ונמלך ללבוש גם אותו דצריך לברך, כיון שלא היה דעתו עליו בשעת ברכה.

אלא שהקשה הט"ז דמאי שנא משחיטה דפסק המחבר כהסמ"ק דכל שלא גמר לשחוט והביאו לפניו בהמה אחרת אי"צ לחזור ולברך.

וכן קשה על הרמ"א דמשמע דשתק ליה להמחבר בהל' צצית בדין זה (ועי' לקו') והרי הוא עצמו פ' בהל' שחיטה דאפילו גמר לשחוט אי"צ לחזור ולברך.

יד. והיה אפשר לחלק על דרך שכתבנו לעיל דבשחיטה שיכול לשחוט כמה בהמות במעשה שחיטה אחת לכן הברכה קאי על המצוה ולכן אי"צ שיהיה דעתו בשעת ברכה על כל הבהמות. (רק דעכ"פ דעת הסמ"ק דאין הברכה נמשכת כ"א עד שיהא נמלך מלשחוט ולכן סבירא ליה להסמ"ק והשו"ע דבעינן עכ"פ שלא יגמור מלשחוט.) משא"כ בצצית כל בגד חייב בצצית בפני עצמו ולכן הברכה קאי על הבגד כמו במילה ובזה בעינן שיהיה דעתו על כל בגד ובגד.

טו. עוד י"ל ביישוב פסקי השו"ע, דמש"כ בהל' צצית דבעינן שיהיה דעתו מתחילה על כל הבגדים אי"צ משום שבלא"ה לא קאי הברכה על בגדים אחרים. דלעולם הברכה מצד עצמה קאי אכל הבגדים וגם על בגדים שיביאו לפניו אח"כ אף שלא היה דעתו בפירוש עליהם. אלא דאם מתחילה לא לא היה דעתו כי אם על בגד אחד אם כן כשגמר ללבוש אותו בגד הוי כגמר לשחוט, וכנמלך, וממילא דצריך לחזור ולברך, וכמו שפסק המחבר עצמו לענין שחיטה כהסמ"ק דאם גמר לשחוט כל הבהמות שהיו לפניו והביאו לפניו בהמה אחרת דצריך לחזור ולברך.

ונפקותא לפי הבנה זו דבאמת אם לא גמר ללבוש הבגדים שהיה דעתו עליהם, והביאו לפניו בגד אחר, דבאמת אי"צ לחזור ולברך. ודלא כהט"ז.

טז. ולפירוש זה נראה דאזיל המחבר לשיטתו דפסק בסעי' י"ד דאם פשט טליתו אפלו היה דעתו לחזור וללבוש צריך לחזור ולברך. אשר שמעינן מזה דסבירא ליה דהברכה קאי אשעת לבישה דוקא ואינה נמשכת כל זמן שהבגד עליו. דלכן כאן תיכף כשלבש הבגד שהיה דעתו עליו הוי כגמר לשחוט וצריך לחזור ולברך אם ילבש בגדר אחר.

אבל לדעת הרמ"א שם דאם פשט טליתו וחזר ולבשו אי"צ לחזור ולברך, חזינן דסבירא ליה שהברכה נמשכת כל זמן שהטלית עליו, ולדידיה כל זמן שהטלית עליו אינו כגמר לשחוט.

אבל לפי"ז ק' על הרמ"א דבסעי' י"ב שתק ליה להמחבר דצריך שיהיה דעתו על כל הבגדים, והרי הוא עצמו פסק בסעי' י"ד דאם פשט טליתו וחזר ולבשו אי"צ לחזור ולברך, אשר מזה שמעינן דס"ל שהברכה נמשכת, וא"כ גם אם לבש הבגד הראשון אינו כגמר לשחוט, וא"כ אפילו להסמ"ק לא היה צריך לחזור ולברך על בגדר אחר.

יז. באמת על הרמ"א קשה קושיא אחרת, דעי"ש בסעי' י"ב כתב הרמ"א על דברי המחבר הנ"ל וז"ל וכן אם פשט הראשון קודם שלבש השני צריך לחזור ולברך עכ"ל. והנה המג"א תפס דעי"כ מיירי שהיה דעתו מתחילה ללבוש שניהם, דאם לא היה דעתו מתחילה כ"א על הראשון א"כ גם אם לא פשט הראשון צריך לחזור ולברך על השני כמש"כ המחבר, ושתק ליה הרמ"א. אלא ע"כ דהרמ"א מיירי בגונא שהיה דעתו על הבגד השני, ומ"מ אם פשט הראשון צריך לחזור ולברך עליו. ולפי"ז תמה המג"א על פסק זה, דמה איכפת לן שפשט הבגד הראשון סוכ"ס היה דעתו גם על השני, ומאי שנא מב' בהמות דאם היה דעתו על שניהם אי"צ לברך כי אם פעם אחת, וכן ב' תינוקות אם היה דעתו על שניהם. וגם בבהג"א השיג על פסק הרמ"א בזה.

ושמא יש לומר, דלעולם הרמ"א קאי בגונא שלא היה דעתו כ"א עם הבגד הראשון, ובא לחלוק על המחבר, ואף שלא כתב בלשון פלוגתא, הרי הרבה מצינו כיו"ב בדברי הרמ"א שכותב בלשון כאילו אינו חולק ובאמת הוא חולק על המחבר, ודעתו לומר דגם אם היה לא היה דעתו מתחילה כ"א על הבגד הראשון, מכל מקום אי"צ לחזור ולברך על השני אלא אם כן כבר פשט הבגד הראשון. והרמ"א לשיטתו בסעי' י"ד דכל זמן שהבגד עליו נמשכת הברכה ואין כאן גמר לשחוט.

ולוא דמסתפינא אמינא דמש"כ ברמ"א "וכן אם פשט כו"י הוא ט"ס וצ"ל "ולכן אם פשט כו"י וקאי על דברי השו"ע דאם לא היה דעתו על כולם הוי כמפסיק ביניהם, וע"ז כתב הרמ"א דלכן אם פשט טליתו הוי כגמר לשחוט, אבל אם לא פשט טליתו עדיין נמשכת הברכה ואי"צ לחזור ולברך וכנ"ל.

יח. אלא דאכתי קשה על הרמ"א מה לי דפשט את הטלית הרי דעת הרמ"א עצמו בהל' שחיטה דאפילו אם גמר לשחוט אי"צ לחזור ולברך אם הביאו לפניו מאותו המין.

ובזה על כרחך צריכים אנו להסברא שכתבנו לעיל דבשחיטה הברכה קאי על המעשה שחיטה משא"כ בצצית קאי על הבגד. אלא דא"כ גם אם לא פשט הבגד למה אי"צ לחזור ולברך כיון שלא היה דעתו על הבגד השני. (והיינו לפי מה שכתבנו לעי' דהרמ"א מיירי בשלא היה דעתו על השני.) וצ"ל דסבירא ליה דמסתמא דעתו בשעת הברכה גם על בגדים אחרים, אלא דאם פשט הטלית הראשון הוי כנמלך. וכן בב' תינוקות כשלא היה דעתו על שניהם כשגמר הראשון הוי כנמלך. אבל בשחיטה לא איכפת לן במה שנמלך כיון שהברכה קאי על מעשה השחיטה. ואי"ז ברור דלכי כיון שנמלך גם הברכה על מעשה השחיטה פקעה.

ולהמג"א ניחא דבשחיטה קובע את עצמו לשחוט כל בהמה שתבוא לפניו, ולכן גם אם גמר לשחוט אינו כנמלך, משא"כ לענין צצית כל שפשט הטלית הוי כנמלך, וצריך לחזור ולברך, אבל אם לא פשט הטלית נמשכת הברכה ואינו כנמלך.